

جلسه پانزدهم: ایثار ۲

۱- ترجیح خدا بر خود (قسمت دوم)

در مبحث قبلی بیان شد که یکی از اقسام ایثار، ترجیح دادن خواست خداوند بر خواست خود است و نقطه مقابلش ترجیح خواست خود بر خواست خداوند می باشد.

در همان حدیث قدسی که در مبحث قبلی نقل شد، این قَسَم برای کسانی که خواسته خود را بر خواسته خداوند ترجیح می دهند آمده است که ذات مقدس ربوبی می فرماید:

«وَعِزِّي وَ جَلَالِي وَ عَظَمَتِي وَ كِبَرِيَّايِ وَ نُورِي وَ غُلُوِّي وَ ارْتِفَاعُ مَكَانِي لَا يُؤْثِرُ عَبْدٌ هَوَاهُ عَلَى هَوَايَ إِلَّا شَتَّتُ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَ لَبَسْتُ عَلَيْهِ ذُنْيَاهُ وَ شَغَلْتُ قَلْبَهُ بِهَا وَ لَمْ أُؤْتِهِ مِنْهَا إِلَّا مَا قَدَرْتُ لَهُ»^۱

قسم به عزتم و قسم به جلالم و قسم به عظمت و جایگاه بلندم اگر کسی خواسته خودش را بر خواسته من ترجیح بدهد آسفتگی در زندگیش به وجود می آورم دنیایش مشکل پیدا می کند. و خودش سر در گم می شود، تمام قلبش مشغول حل گرفتاری های دنیایش می گردد. این همان است که قرآن می فرماید: «وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكاً وَ نَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى» - و هر کس از یاد من روی گردان شود، زندگی (سخت و) تنگی خواهد داشت؛ و روز قیامت، او را نابینا محسوس می کنیم». (طه/۱۲۴)

در روایتی آمده است که پیامبر اکرم ﷺ از (جایی که) دیوانه ای بود گذر کردند، پیامبر ﷺ (به افرادی که آن جا بودند) فرمودند: «مشکلش چیست؟» گفتند: «این دیوانه است». پیامبر ﷺ فرمود: «مريضش بدانید. می دانید مجنون واقعی کیست؟ دیوانه تمام عیار کسی است که دنیا را بر آخرت ترجیح بدهد». «إِنَّمَا الْمَجْنُونُ مَنْ آثَرَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ»^۲ دیوانه کسی است که آخرتش را فدای دنیای محدودی کند که اگر در ابدیت نگاه کنی به اندازه یک چشم به هم زدن است، صد سالش هم یک چشم به هم زدن است.

امام جواد علیه السلام فرمود: «لَنْ يَسْتَكْمِلَ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يُؤْثِرَ دِينَهُ عَلَى شَهْوَتِهِ وَ لَنْ يَهْلِكَ حَتَّى يُؤْثِرَ شَهْوَتَهُ عَلَى دِينِهِ»^۳ کسی دینش دین کامل نیست مگر این که دینش را بر شهوتش ترجیح بدهد و نابود نمی شود مگر این که خواسته نفسانی را بر دینش ترجیح بدهد.

این یک بخش از ایثار که در حقیقت ترجیح خواست خداوند بر خواست خود است.

۱- سوگند به عزت و جلال خودم و بزرگی و کبریائیم و نور و برتری مقام که هیچ بنده ای دل خواه خود را بر دل خواه من مقدم ندارد جز این که کارش را پریشان کنم و دنیایش را در هم سازم، و دلش را به او مشغول کنم، و از دنیا بر او ندهم جز آن چه برایش مقدر کرده ام. الکافی (ط - الإسلامية) ج ۲؛ ص ۳۳۵ باب اتباع الهوی

۲- وَ رَوَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص مَرَّ بِمَجْنُونٍ فَقَالَ مَا لَهُ فَقِيلَ إِنَّهُ مَجْنُونٌ فَقَالَ بَلْ هُوَ مُصَابٌ إِنَّمَا الْمَجْنُونُ مَنْ آثَرَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ - روضة الواعظین و بصيرة المتعظین (ط - القدیمة) ج ۱؛ ص ۴؛ مجلس فی ماهیة العقول و فضلها

۳- بحار الأنوار (ط - بیروت) ج ۷۵؛ ص ۸۱؛ باب ۱۶؛ ما جمع من جوامع کلم أمير المؤمنين صلى الله عليه و علی ذریته

۲- ترجیح دیگران بر خود

و بخش دوم ایثار، ترجیح دیگران بر خود است. این همان است که در سوره انسان به آن اشاره شده است. مصداق این فضیلت هم خانه علی علیه السلام و شخص ایشان است. سوره انسان (دهر یا هل اتی) تجلی ایثار است: «و يُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَ يَتِيمًا وَ أَسِيرًا - و غذای (خود) را با این که به آن علاقه (و نیاز) دارند، به مسکین و یتیم و اسیر می دهند».(انسان/۸)

امیرالمؤمنین علی علیه السلام لباسی خرید و خیلی از این لباس خوشش آمد. این را در راه خدا صدقه داد. وقتی موضوع به اطلاع پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله رسید، فرمود: «مَنْ آتَرَ عَلَىٰ نَفْسِهِ آثَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِالْجَنَّةِ»^۱ کسی که برادر مؤمنش را بر خودش ترجیح بدهد خداوند هم در آخرت بهشت را برای او ترجیح خواهد داد.

در قرآن می فرماید: «يُؤْتِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ».(حشر/۹) انصار، مهاجرین را بر خودشان ترجیح می دهند حتی اگر خودشان فقیر باشند.

ای سه شب بی قوت و از قوت تو سیر هم فقیر و هم یتیم و هم اسیر

و می بی ایثار تو کامل نشد هل اتی بی نان تو نازل نشد

در روایاتی از امیرالمؤمنین علی علیه السلام این مضمون هست که کسانی که دیگران را بر خود ترجیح می دهند استحقاق کرامت و واژه کرامت را دارند. آن حضرت فرموده اند:

«أَعْلَىٰ مَرَاتِبِ الْكَرَمِ الْإِيثَارُ» «بِالْإِيثَارِ يُسْتَحَقُّ اسْمُ الْكَرَمِ» «كَفَىٰ بِالْإِيثَارِ مَكْرَمَةً» «مَنْ آتَرَ عَلَىٰ نَفْسِهِ اسْتَحَقَّ اسْمَ الْفَضِيلَةِ»^۲ کسی که دیگری را بر خودش ترجیح بدهد شایسته اسم فضیلت هست.

«الْإِيثَارُ فَضِيلَةُ الْإِحْسَانِ رُذِيلَةُ»^۳ ایثار فضیلت است و احتکار رذیلت است. کسی که احتکار می کند آن هم در شرایط سخت زندگی مردم این رذیلت دارد. اخلاق غیر انسانی دارد.

امام باقر علیه السلام فرمود: خداوند بهشت ویژه ای دارد که به سه کس می دهد که یکی از آن ها «رَجُلٌ آتَرَ أَخَاهُ الْمُؤْمِنَ فِي اللَّهِ»^۴ آن کس که برادر دینی اش را برای خدا بر خودش ترجیح بدهد.

در صحیفه سجاده ای امام علیه السلام می فرماید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعْتَذِرُ إِلَيْكَ مِنْ مَظْلُومٍ ظَلَمَ بِحَضْرَتِي فَلَمْ أَنْصُرْهُ ... وَ مِنْ ذِي فَاقَةٍ سَأَلَنِي فَلَمْ أُؤْتِرْهُ»^۵ خدایا من عذرخواهی می کنم از ذات مقدست در مورد مظلومی که نزد من به او ستم شد می توانستم کمکش کنم و کمکش نکردم... عذرخواهی می کنم در مورد فقری که از من کمک خواست. می توانستم ایثار کنم و از خودم بگذرم ولی به او ندادم.

۱- تفسیر نور الثقلین؛ ج ۱؛ ص ۳۶۴ [سورة آل عمران(۳): الآيات ۸۷ الى ۹۶].

۲- (هر چهار حدیث) تصنیف غرر الحکم و درر الکلم؛ ص ۳۹۶

۳- تصنیف غرر الحکم و درر الکلم؛ ص ۳۶۱

۴- الکافی (ط - الإسلامیة) ج ۲؛ ص ۱۷۸

۵- الصحیفة السجادية دعای ۳۸ - فی الاعتذار من تبعات العباد و من التقصیر فی حقوقهم و فی فکاک رقبتہ من النار

نمونه سوالات آزمون

۱- مصداق آیه «وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا» چه کسی می

باشد؟

الف: حضرت اسماعیل (ع) ب: حضرت علی (ع) ج: حضرت یوسف (ع) د: حضرت

موسی (ع)

۲- آیه " وَيُؤْتِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ " در مورد کدام فضایل اخلاقی می

باشد؟

الف: شجاعت ب: توکل ج: اخلاص د: ایثار

۳- معنای لغوی خَصَاصَةٌ چیست؟

الف: شکافی است که در دیوار ایجاد می شود. ب: کوه بلند ج: زمین هموار د:

هر گونه پستی و بلندی را شامل می شود.

۴- نام دیگر سوره دهر چیست و افتخار خانه کدام معصوم می باشد؟

الف: فرقان - پیامبر (ص) ب: فرقان - امام علی (ع) ج: انسان - امام علی (ع) د: انسان -

پیامبر (ص)

۵- معنی صحیح " اَللّهُمَّ اِنِّیْ اَعْتَذِرُ اِلَیْكَ مِنْ مَظْلُوْمٍ ظَلِمَ بِحَضْرَتِیْ فَلَمْ اَنْصُرْهُ " چیست؟

الف: من عذر خواهی می کنم از ذات مقدست در مورد مظلومی که نزد من به او ستم شد؛

می توانستم کمکش کنم و کمکش نکردم.

ب: من از همه عذر خواهی می کنم در مورد مظلومی که نزد من به او ستم شد؛ می توانستم

کمکش کنم و کمکش نکردم

ج: من عذر خواهی می کنم از ذات مقدست در مورد فردی که نزد من به او ستم شد؛ نمی

توانستم کمکش کنم .

د: من عذر خواهی می کنم از ذات مقدست در مورد مظلومی که نزد تو به او ستم شد؛ می

توانستم کمکش کنم ولی چه کنم.